

REDAKTIONEN

- 3** Forord
Toposlærens aktualitet

ERNST ROBERT CURTIUS

- 13** Historisk topik

CHRISTIAN DAHL

- 23** Topos og motiv
Et forskningshistorisk rids

CARSTEN MEINER & FREDERIK TYGSTRUP

- 37** Fra normativ til historisk topos-forskning

SOFIE KLUGE

- 55** Topologisk poetik i Viktor Šklovskijs *Prosateorien*

NILS GUNDER HANSEN

- 69** Motivet der blev væk for litteraturteorien

JENS LOHFERT JØRGENSEN

- 87** Motiv og kontekst

MARIA FABRICIUS HANSEN

- 109** Motivstudier
Kontinuitet og fornyelse i ornamentale hybridformer fra antikken til ca. 1600

RIGMOR KAPPEL SCHMIDT

- 135** *Unio mystica*
Skabelse af en topos

KNUT OVE ELIASSEN

- 151** Sjøreisen, det frie hav og endeløsheden
De maritime topos teknologihistorie

MARIA DAMKJÆR

- 173** Afbrydelsens kronotopi i britisk litteratur, 1840-1870

LILIAN MUNK RÖSING

- 191** Kød, blod og ord
Om nadveren som litterært topos

NICKLAS FREISLEBEN LUND

- 213** I tvivlsomme kampe
Strejken og romanen, 1850-1950

TUE LØKKEGAARD

- 233** En rejse med det infra-ordinære tog
Skitseringen af en samtidstopik i fransk samtidslitteratur

FREJA GYLDENSTRØM

- 253** Pan i Londons gader
Hvorfor genopstod en græsk naturgud for en kort periode i Storbritannien?

ASLAUG NYRNES

- 269** Grøn topologi
Ei nylesing av *Vergils hjul*

KARIN ESMANN KNUDSEN

- 291** "It was a sweet view – sweet to the eye and the mind."
Jane Austen og det pittoreske landskab

FORSIDEN:

Planche 79 fra *Mnemosyne Atlas* af Aby M. Warburg (1866-1929).

FORORD

Toposlærens aktualitet

Lenge gjaldt det som god og indiskutabel estetisk epistemologi at litteraturen og kunsten ikke skulle analyseres med henblikk på deres *hva*, men på deres *hvordan*, og ikke med henblikk på verkenes *innhold*, men på deres *form*. Det er velkjent at denne formalistiske impulsen, slik den på eksemplærisk vis innenfor litteraturvitenskapen fikk utslag i forskjellige metodiske retninger som semiotikk, narratologi eller dekonstruksjon, har mistet mye av sin appell. Man har de siste ti årene således kunnet iakttå både en renessanse for mer innholdsorienterte analyser (i forlengelse av blant annet ny-historismen) og en fornyet interesse for selve den estetiske og litterære opplevelsen (slik forskjellige teorier om affekt, stemning og absorpsjon har tatt til orde for). Dette har også gitt – litt overraskende – ny aktualitet til en rekke av de litterære disiplinenes tidligere så forsmådde begreplige verktøy for innholdsanalyse, så som tema, motiv, figur etc. Til disse gamle og velkjente analytiske redskapene hører også *toposet* som står i sentrum for dette nummeret av K&K.

Etter suksessbegrepet *linguistic turn*, har man regelmessig kunnet høre forlydende om forskjellige slags «vendinger» innenfor humanvitenskapene, herunder så vel en *visual turn* som en *rhetorical turn*. Et hurtig søk på *Google* avslører at man på det siste også har hatt opp til flere «topologiske

vendinger» – samt en rekke til disse beslektede «romlige vendinger» eller *spatial turns*. Flertallsformen er her viktig, ettersom det ikke kun dreier seg om en «topologisk vending», det finnes nemlig flere av slaget. «Topologi» brukes for eksempel til å betegne en egen matematisk disiplin, begrepet står videre også sentralt i den lacanianske psykoanalysen, og det har på det senere også fått en betydelig utbredelse innenfor STS, altså *Science Technology Studies*. Det semantisk beslektete begrepet «romlig vending» har på sin side blitt brukt til å betegne forskjellige strømninger innenfor kulturstudier, antropologi og humangeografi som betoner rommets betydning i den kulturelle betydningsdannelsen. Kort sagt er det tale om mange forskjellige og ofte innbyrdes ikke så lett forenlige faglige utviklinger og tradisjoner.

Hva disse forskjellige «vendingene» like fullt har til felles, om de nå er «topologiske» eller «romlige», er at de i vår forbindelse impliserer kritiske posisjoneringer vis-à-vis de moderniseringsteorier og historiemodeller som lenge var toneangivende i analysen av moderniteten. Så vel de formaliseringsimpulser som ligger i den «topologiske vending», som de mer kulturanalytiske og sosiologiske perspektiver som ledsager de «romlige vendinger», har vært produktive og av betydelig relevans for estetisk og litterær forskning. I dette nummeret vil det imidlertid handle mindre om matematikk eller humangeografi enn om det gamle retoriske og poetologiske emnet «topos» og den tilhørende «toposlære» eller «topikk».

TOPOSLÆRENS BAKGRUNN I RETORIKK OG POETIKK

Begrepet «topos» har sitt opphav i den antikke retorikken og poetikken og betyr «sted». Det opprinnelige greske ordet ble oversatt til latin som *locus* og til dansk og norsk som «sted». «Topikken» var i utgangspunktet læren om de «steder» taleren skulle oppsøke for å finne argumenter og organisere sin fremstilling. Valget av ordet «steder» går tilbake til den gamle retorikkens erindringskunst, *memoria*, hvor taleren for å kunne erindre det han hadde å si, plasserte sine argumenter på forskjellige plasser i rommet. Som Frances Yates viste i sin berømte kulturhistoriske studie *The Art of Memory* (1966), kunne rommet være et indre mentalt rom, et «minnepalass», men også det faktiske rommet talen skulle holdes i. Stedene i rommet inngår i erindringskunstens visualiseringsteknikker som har til formål å hjelpe taleren å huske momentene i talen og deres rekkefølge. Det enkelte stedet

har derfor ofte karakter av «et bilde» med en stedlig lokalitet. Toposlæren er således opphavlig knyttet til den antikke muntlige kulturs mnemoteknikker, retorikkens memoria-moment, eksemplarisk uttrykt i forskjellige former for *taler*. Samtidig er topoi også *steder* i den forstand at de betegner retoriske relasjoner, det vil si overbevisende måter å etablere logiske så vel som estetiske sammenhenger mellom elementer på. Slik var topikken en retorisk verktøykiste som inneholdt logiske tankefigurer fra «større eller mindre» og «enten-eller», via «når vi er samlet her i dag» og «jeg er ingen taler», til affektive formler som «venner, romere, landsmenn».

Eksemplene viser at toposlæren spenner bredt. Den strekker seg fra logiske skjema til hva vi i dag ville være tilbøyelig til å kalle «klisjeer» og «språkblomster», det som i retorikken faller inn under *ornatus*, altså utsmykningen av talen. Topoiene utmerker seg ved at de ikke bare etablerer en særlig fremdrift i talen, «argumentets gang» fra sted til sted, de oppretter også en forbindelse mellom taleren og hans publikum som bidrar til at talen virker medrivende og overbevisende. Toposet utgjør et materiale og en matrise for tanken, samtidig som det også er et middel til påvirkning og formidling. Qua fremstillingsform hjelper det å ordne et gitt innhold som skal formidles, qua kommunikasjonsform skaper den gjenkjennelse hos tilhørere og lesere. En interessant og viktig konsekvens av dette er at det nødvendigvis er et konservativt moment i toposet; for å kunne fungere må det trekke på det mottagerne allerede vet og holder for riktig, det stoikerne betegnet *notiones communes*. At toposet trekker på det som er felles og «gammeldkjent», gjenfinner vi i dag i kjente franske og engelske uttrykk som *lieux communs* og *common places*.

Toposet beskrives av og til som et forkortet argument. Det viser til saksforhold som allerede er etablerte. Uttrykk som *common place* er betegnende i den forstand at de viser til forbindelsen mellom toposet og *doxa*, «det alle vet»; de overleverte ideer som er overtatte uten kritisk refleksjon eller begrunnelse. At toposet i den grad er forbundet med noe som er gitt og innforstått, og som derfor ikke trenger å bevises, har i nyere tid ikke overraskende gjort det til gjenstand for ideologikritikk – det er en bærer av ikke deklarete verdier og et underforstått fellesskap. I kraft av denne innforståtheten etablerer toposet nødvendigvis et semantisk skille mellom et innenfor og et utenfor – noe Shakespeares berømte «Venner, romere,

landsmenn» illustrerer –, men det trekker også på den etablerte ordens verdier, og som sådan også deles av dem som føler seg hjemme i denne.

Av historiske grunner, grundig redegjort for av Ernst Robert Curtius i standardverket *Europäische Literatur und Lateinisches Mittelalter* fra 1948, flytter toposlæren allerede i antikken fra retorikken over til poetikken, fra politikken over i estetikken. Med dette endrer toposlæren karakter. Den blir til et reservoar for litterære fremstillinger; topikken blir en samling av allmennsteder, *loci communes* som står til rådighet for dikterne. Kjente eksempler er *locus amoenus*, «det behagelige stedet», det vil si steder som kilder, lunder og andre slags steder med trær, vann og gress. Disse signaliserer en bestemt type idyll, de bringer tankene hen til en arkadisk tilstand, og de etablerer scener for en rekke type handlinger, møter etc. Eksempler på andre allmennsteder som kan føres tilbake til antikken, er «å komme trygt i havn», «verden er en scene», «naturens bok», etc. Som alle andre *loci communes* viser disse til en særlig virkelighetsoppfatning, og dermed til noen bestemte epistemologiske og sosiale realiteter. Disse blir ofte manifeste i de tilfeller hvor toposet inverteres, slik «ødemarken» reverserer *locus amoenus* og «forliset» den trygge ankomsten i havnen. Om ikke annet, viser disse inversjonene hvordan en ønskelig tilstand – Arkadia – alltid kan negeres og bringes til opphør. Den er dermed nødvendigvis underkastet tiden og endeligheten.

Curtius' bok er dedisert den tyske kunst- og kulturhistorikeren Aby Warburg som i begynnelsen av det 20. århundre ville kartlegge antikkens etterliv gjennom motivhistoriske studier av den visuelle kulturen fra oldtiden til årene etter første verdenskrig. Hans studier av den klassiske tradisjonens transformasjoner, «billedatlasen» *Mnemosyne*, fokuserer på det Warburg kaller for «kulturelle skjemata», eller «patosformler». Et eksempel er typiske gestiske uttrykk for følelser som de man finner i Francois Rodins skulptur *Tenkeren*. For Warburg er motivet mer enn et materiale, det er en modell som muliggjør transformasjonen av inntrykket av et sanselig materiale til en erfaring.

De transformasjonshistorier Warburg og Curtius identifiserer, er imidlertid også langt på vei traderingshistorier, og dermed også historiene om hvem som har rett og mulighet til å prege tradisjonen. Curtius er ikke blind for at toposlæren er preget av historiske kontekster og appropriasjoner, og han peker slik på hvordan forfallet i den antikke demokrati

fører til en avpolitisering og estetisering av retorikken (han tar riktinok ikke i betraktning at denne historien, som Yates fremhever, også har en mediehistorisk dimensjon, skriftkulturens tiltagende dominans etter republikkens fall). Hovedargument hos Curtius forblir ikke desto mindre like fullt at denne typen «steder» danner en sterk tradisjon som, først og fremst formidlet over middelalderens grammatikker og skoleretorikker, etablerer en direkte forbindelse mellom den nyere europeiske litteraturen og dens antikke forløpere. I tråd med dette definerer han i artikkelen «Historisk topikk» topoi som «retoriske skjemaer fra antikken». Slik sett utgjør topoiene, «allmennstedene», for Curtius en romlig konstant i den europeiske åndshistorien som både er av overnasjonal og transhistorisk art. Også her gjenfinner man det konservative og tradisjonsbærende elementet i topikken. Snarere enn at det handler om tanke kategorier som endrer seg opp gjennom historien og er uttrykk for skiftende verdier, er det for Curtius historien som tenkes gjennom de matriser og klisjeer topoiene tilbyr.

Endelig er det verdt å dvele ved vurderende eller kvalitative moment ved Curtius som ikke så ofte fremheves. De «steder» som har blitt opparbeidet og videreført, har blitt eksemplariske, de er altså forbilledlige og som sådan verdige til å bli etterlignet og i beste fall også forbedret. Toposlæren handler således ikke utelukkende om *imitatio*, det vil si den museale bevaring av tradisjonen for dens egen skyld, den rommer også et element av *emulatio*, altså estetiske verdidommer og kappestrid.

KRITIKKEN AV TOPOSLÆREN

Dette er ikke stedet for en grundig diskusjon av Curtius' teoretiske posisjon og den historiske spesifisitet den måtte ha, ikke minst preget som den var av hans vilje til å etablere en kosmopolitisk litteraturvitenskap med brodd mot nasjonalsosialismens germanisering av åndshistorien. Curtius drøftes dessuten utførlig av flere av dette nummerets bidragsyttere. Snarere enn å peke på det som i dag åpenbart er foreldet eller sågar problematisk med Curtius, har vi heller villet undersøke om, og i så fall hva, toposet fortsatt har å by på som analytisk kategori. For det er en uomtvistelig kjensgjerning at toposet innenfor litteraturvitenskapen lenge har blitt behandlet som en historisk reminisens av begrenset aktualitet. Allerede romantikerne så det som en restkategori etter den klassiske retoriske tradisjonen. Topologien

var en lære om språklige formler; de fraser og floskler den kunne tilby, var vitnesbyrd om en uegentlig bruk av språket og dypst sett dermed estetisk uoppriktig. Et talende eksempel på toposlærens skjebne er hvordan ordet «svada», altså «veltalenhet», har kommet til å bety «tom tåkeprat». Og i det tyvende århundre har heller ikke litteraturvitenskapen, dens formaliseringsimpulser til tross, vist mye interesse for topikken og det den måtte ha å tilby av innsikter.

Det er ikke vanskelig å påvise de estetiske, litterære og ikke minst filosofiske impulser som har bidratt til at toposet har stått lavt i kurs. Blant de mest åpenbare årsakene finner man uttrykksetetikkens høye status i moderne diktning og kunst, modernismens konsekvente vilje til å bryte med tradisjonen og *doxa*, og ikke minst at den klassiske dannelse og de dertil hørende språkerferdigheter ikke lenger har samme status som allment kulturbærende kompetanse. Alt dette har bidratt til at toposlæren i det store og hele har blitt til et felt for et lite knippe filologisk orienterte spesialister og retorikkforskere. Og likevel kan man ikke unngå å bli en liten smule forundret over den mangel på interesse for det påtagelige forhold at topikken også rommer et betydelig potensial til formalisering. I denne belysning er den kanskje allikevel ikke så uforenlig med formaliseringsimpulsene i moderne estetisk epistemologi. For strengt tatt synes det vanskelig å argumentere mot topologiens plass i den komparative litteraturanalyse. Ved at særlig tekstlige fenomener kan belyses gjennom en flerhet av teksteksempler, legger den til rette for – som Curtius har vist – den gjensidige sammenligning av tekster og dermed også analysen av hvordan de litterære representasjoner videreføres og transformeres over tid. Slik er det i prinsippet en sensitivitet overfor det serielle i toposlæren som rekker utover dens mer konvensjonelle og konserverende elementer, og det finnes da også forsøk på ny å begripe topologien innenfor en eksplisitt modernistisk tradisjon, et kjent nordisk eksempel på dette er Georg Johannesens *Rhetorica Norvegica* fra 1987.

I «Historisk topikk» noterer Curtius at den litterære topologi får en alvorlig knekk i og med romantikkens dyrkelse av kunstnerisk originalitet. På dette punktet adskiller den tidlige romantikken seg lite fra den klassiske modernismen. Kampen mot klisjeene stod høyt på dagsorden i det tyvende århundrets kritiske tradisjon. For eksempel kunne Karl Kraus i sin tid drømme om å «drener sumpen av klisjeer». Curtius, i tråd med den klassiske

retorikkens tanke om at retorikken var en «have», anså det som litteraturforskningens oppgave å botanisere og luke blant språkblomstene og flosklene. Om tanken om språkrøkt og gartnervirksomhet nok vil fortone seg, forsiktig sagt, som noe gammelmodig, er poenget enkelt og viktig, nemlig at topoi er allestedsnærværende i språket, også i den moderne litteratur. De utgjør stadig ett av kriteriene som gjør oss i stand til å gjenkjenne noe som litteratur, kanskje sågar ennå selve kriteriet. Litteraturens grunnleggende operasjon er å gjenta, også den moderne litteraturen er henvist til å sirkulere de tekstblokkene som vår språklige omverden er bygget opp av. Det som tross alt gjør oss i stand til å gjenkjenne noe som litteratur, er de serier av situasjoner, scener, episoder, figurer etc. den gjentar og varierer. Dette gjelder selv for den romantiske litteraturen, ikke minst når den ved hjelp av forskjellige former for ekspressivitet forsøker å uttrykke seg hinsides språkets konvensjoner og lokalisere teksten i et singulært, affektivt her og nå: Finnes det en mer forterpet språklig gestus enn romantikkens sukk og dens uendelige gradbøyninger av Åh! Oh! Ô! etc.?

Romantikken kunne vanskelig slippe unna retorikkens konstatering av at de språklige formler utgjør tankens og uttrykkets vilkår. Men forståelsen av situasjonen etter romantikken var en annen enn tidligere. Det som helt åpenbart forandrer seg ved inngangen til det nittende århundret, er forfatterstandens forhold til retorikken og dens arsenal av topoi. Som Gustave Flaubert skriver – i vår oversettelse – i et brev den 2. juli 1853 til Louise Collet i anledning hennes dikt «La Paysanne»: «I en aristokratisk form har du fortettet og realisert en allmenn historie hvis kjerne deles av alle. Og det er for meg det sanne kjennemerket på litteraturens kraft. Allmennstedet anvendes kun av idiotene eller av svært store mennesker. Middelmådige sjeler unngår det; de søker det oppfinnsomme, varierte.»

Postromantikeren Flaubert, som skriver etter at litteraturen var blitt en vare og et massemedium, definerer likesom den generasjon av romantikere som gikk før ham, allmennstedene som platityder, klisjeer, fraser, *idée reçues*, osv. Til forskjell fra disse betoner han imidlertid at det ikke finnes en posisjon utenfor allmennstedene. Enhver språkbruker er henvist til dem. De er ikke noe det nytter å kjempe mot, men derimot et materiale som står til rådighet for ham, og som han må forsøke å mestre og dominere. For Flaubert betyr dette å raffinere forskjellige litterære teknikker

(*style indirect libre*, kontrapunktiske dialoger, etc.), som alle er innrettet på å fremvise og transformere allmennstedene. I den forbindelse går der en linje fra Flaubert til det tyvende århundrets modernistiske romanforfattere som Marcel Proust, James Joyce, Franz Kafka, Nathalie Sarraute, m.fl. Disse forfattere er ikke mer uavhengige av språkets allmenninger enn hva tilfellet var med deres kolleger fra den latinske middelalder, forholdet til dem er imidlertid et annet. Modernismens forhold til språket er ironisk, utstillende og fremmedgjørende, kort sagt uegentlig. Motsetningen går således ikke mellom dem som gjør bruk av topoi, og dem som ikke gjør det, men mellom dem som blindt gjentager topoi, og dem som mestrer dem og i beste fall varierer og transformerer dem.

Modernismens distanserte og ironiske bruk av språket har også hatt konsekvenser for topos-forskningen. Rekontekstualiseringen og den ironiske fremstillingen av allmennstedene har aksentuert deres historiske karakter. Det som kjennetegner den nye topos-forskningen, er således ikke bare en interesse for *hvordan* et topos forandrer, men også for det mer prekære spørsmålet om *hvorfor* forskjellige topoi forandrer seg. Ved å la den litterære morfologien rykke i fokus for interessen, fremhever den nyere topos-forskning, at topoiene, deres stabilitet til tross, reflekterer skiftende historiske realiteter. Topoienes funksjon endres sammen med den verden de leverer plastiske tankeskjema til forståelsen av. Snarere enn å vektlegge deres rigiditet, ser den nyere topos-forskningen snarere på deres plastisitet, og på hvordan det som preger topoiene i den nyere tids litteratur, er at de kan fungere som steder for usikkerhet, oppfinnelse og eksperimentering. Tanken er i korthet at de rammer som det moderne toposet avstikker, også gjør det til et sted hvor kontingens kan oppstå, hvor forventninger kan brytes og konvensjoner reforhandles. Slik vil et topologisk studium fundamentalt sett bestå i å forfølge hvordan et topos gjentar og forandrer seg på tvers av litteratur- og kulturhistoriens etablerte periodeinndelinger (1600-tallet, opplysningen, romantikken, modernismen etc.).

DETTE NUMMERETS ARTIKLER

De artikler vi presenterer i dette temanummeret, gir et bredt inntrykk av topos-studier i dansk og norsk litteraturvitenskap. Noen fokuserer især på topologiens teoretisk-metodiske vilkår, mens andre analyserer histo-

risk spesifikke og variable topoi. Som det vil fremgå, har mange litterære topoi motivkarakter, og flere av bidragene bruker da også topologien som plattform for å ta livtak med motivstudiet. Vi innleder temanummeret med en oversettelse av Curtius, avsnittet «Historisk topikk» fra 1938, som trekker opp de historiske og metodiske linjene for *Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter*. Derpå følger Christian Dahls begrepshistoriske utredning av forholdet mellom topologi og motivstudier. Carsten Meiner og Frederik Tygstrup diskuterer forholdet mellom normativ og historisk topologi og søker blant annet med inspirasjon fra Bakhtin og Auerbach nye kriterier for den moderne litteraturs topologi. Sofie Kluge utdyper topologiens og motivstudiets mer formfilosofiske side i sin artikkel om den russiske formalisten Viktor Šklovskijs prosateori. Endelig undersøker Nils Gunder Hansen i dialog med Paul Ricœur og James Phelan motivet som bærer av litterær erkjennelse, idet han konstaterer at motivbegrepet i de senere år har forsvunnet ut av den danske og angelsaksiske litteraturteorien. Jens Lohfert Jørgensen diskuterer implikasjonene av den kontekstuelle dreining, som ikke blot har funnet sted i topologien, men også i litteratur- og idehistorie.

De øvrige artikler er eksempler på topologiske case-studier og viser muligheten for å foreta både lange diakrone topos-studier og studier av historisk spesifikke topoi. I sin studie av forvandlingsmotiver i ornamentikk fra oldtid, middelalder og renessansen demonstrerer Maria Fabricius Hansen hvordan topos-forskningens vektlegging av kontinuitet utgjør et nødvendig korrektiv til de epokale motsetninger, som moderne periodeinndelinger ofte giver anledning til. Rigmor Kappel Schmidt diskuterer passionslitteraturens unio mystica-topos og dets gjenkomst i den fantastiske litteratur. Også Knut Ove Eliassens artikkel om Havet som topos tyr til topologien til en makrohistorisk undersøkelse, men til forskjell fra de foregående kontinuitetsstudier, diskuterer Eliassen de teknologiske og politiske betingelsene for de brudd og forskyvninger som litteraturhistoriens katalog over maritime topoi attesterer. Andre artikler fokuserer på mer historisk spesifikke og avgrensede topoi. Med utgangspunkt i Bakhtins begrep om kronotopen analyserer Maria Damkær avbrytelsens kronotop i viktorianske romaner med henblikk på så vel avbrytelsens narrative funksjon som dens sosialhistoriske motivasjon. Lilian Munk Rösing analyserer hvordan nattverdens topos hos Marcel Proust, Paul Celan, Elfriede Jelinek og Bjørn

Rasmussen brukes til å tematisere forholdet mellom kjødet (språkets materialitet) og ordet (henvisning til noe immaterielt eller fraværende). Nicklas Freisleben undersøker streikemotivet hos Emile Zola, og Tue Løkkegaard skriver om RER-toget som topos i fransk samtidslitteratur i en artikkel som handler om offentlige rom som allmennsteder. Endelig følger to artikler, som på helt forskjellig vis setter antikke topoi i moderne perspektiv: Freja Gyldenstrøm avdekker og analyserer den greske guden Pans overraskende gjenfødelse i fin-de-siecle litteraturen, mens Aslaug Nyrnes i sin analyse av det virginske topos om verdenshjulet diskuterer det litterære topos' retoriske potensial for økokritisk bevisstgjørelse.

Avslutningsvis bringer vi Karin Esmann Knudsens artikkel om hvordan det antikke *locus amoenus* fortolkes i engelske landskapsbilleder slik de fremstilles i Jane Austens forfatterskap. Det er en artikkel som forbilledlig viser hvordan topos-studier kan forene litterær, visuell og kulturhistorisk analyse.